

ljane, morali bi na zgornjem koncu postaviti jezove z zatvornicami. Zajezili bi vode, dokler ne dosežejo tiste višave, v katere odtečejo po zgornjih rovih poleg doline ter prinesó rastlinstvu potrebno vlago.

Sedaj, ko ima vsaka dolina svoj zgornji rov (če ne dveh) napolnjen z vodo, in pod rovom široke planjave, obrastene z rastlinstvom, sedaj pravim, se utegnejo pokazati dvojne temne črte — preliv. Zraven prvega preлива se utegne videti drugi v štric njega na tej strani, pa tudi na oni strani drugi, izvirajoč iz drugega rova. In če vzameta postranska rova prvotni strugi preveč vode, posuši se srednji potok; prvotna temna črta izgine, poleg nje pa nastaneta v štric dve novi črti. To je podvojitvev.

Kakor nanese obdelovanje polja, utegnejo prebivalci napeljevati vodo tudi po postranskih jarkih dalje proč od prve struge. In res sem zapazil, da podvojene črte, t. j. ponarejeni vodotoki, v nekaterih krajih segajo dalje v stran.

Če ima Mart sploh umna bitja, ni dvomiti, da bi si ne obračali v svoj prid vodá, ki se odtekajo od tečaja.

„Sila kola lomi!“ — Gotovo so napeli ves svoj um in vse žile, da so si obrnili vodo v svoj prid in blagor.

Prečudna podvojitvev prelivov na Martu ne izvira iz zakonov gole prirode, marveč iz umnih bitij, ki se boré za življenje.“

* * *

Schiaparelli sam imenuje to razlaganje: sliko fantazije. Marljivi opazovalec, duhoviti spoznavalec in zvesti sporočevalec Schiaparelli je naslikal to podobo tako, da je zvesteje ne more naslikati nihče drugi. Kaj zanimiva je zares ta slika, kaj mičen in duhovit je poskus, pojasniti in razložiti pojave na Martovem svetu. Schiaparelli ni presekal, kakor oblastni Aleksander Veliki „gordskega“ klopčiča, temveč ga je razmotal in spravil snov v najlepši red. Podvojitvi prelivov manjka vzroka in izvira v zakonih prirode, Schiaparelli je pokazal izvir v boju umnih bitij s potrebami življenja. Genijalno je naslikal podobo, ki nam predočuje, kako Marčani izpolnjujejo nedostojne pogoje življenja z umetniško porabo od tečaja pritekajočih vodá. Kar je zdajci še negotovega na tej sliki, izpremenilo se bo v zanesljive znake, ko bo umetnost zemljanov izumila boljše daljnogledje. — Bliža se doba gotovega odgovora na vprašanje: Ali bivajo na Martu umna bitja, ali ne?

Misli o slovenskem krajepisnem slovníku.

(Zapisal M. L.)

Ni mi treba razkazovati, kako imenitna so krajevna imena. Kdo more prav poznati narod, kdo temeljito pozna deželo, ako mu niso znana krajevna imena? Kar se tiče nas Slovencev, učili smo se — žal — v šolah večinoma tudi za slovenske kraje nemških imen. Nemška imena so pa mnogokrat čudno skovana, bodisi iz nevednosti, bodisi tudi mnogokrat iz mržnje do Slovencev. Koroški *Skočidol* n. pr. se nemški glasi *Gottesthal*; štajersko vas *Senarsko* so šele pred nekaterimi leti na prošnjo tamošnjih prebivalcev iz *Schweindorf-a* premenili v *Heudorf*. Kako pohvalno bi torej bilo, da bi se nam prav tolmačila tudi krajevna imena!

Seveda imamo „Ortsrepertorien“, a v teh mnogokrat slovenskih imen ne najdemo, ali pa v pisavi tako povečena, da jih težko spoznamo. Zopet je mnogo slovenskih krajevnih imen, ki se glasé jednako, v drugem jeziku pa imajo večkrat različne oblike; ali pa zopet v tujem jeziku jednaka imena so v prvotni (slo-

venski) obliki različna. Dandanes, ko mnogi občinski in župnijski uradi občujejo slovenski, kaže se čim dalje bolj potreba imenika slovenskih krajev.

Potrebujemo pa Slovinci tudi slovarja¹⁾ vseh krajepisnih imen v obče, ne samo za slovenske kraje, ampak tudi sosednjih pokrajin. Tak slovar bi bil jako važen ne samo za domači zemljepis, temveč tudi za jezikoslovje in v prvi vrsti za zgodovino. Navedem tukaj besede, katere je zapisal ravnatelj štajerskega deželnega arhiva I. pl. Zahn (*Styriaca. Neue Folge, Graz 1896. str. 71.*). „Predočiti si moramo, da je vsako krajevno ime dokaz za posamezen izraz državnega in narodnega življa, predmet, spominik iz minulih časov, zgodovinski migljaj, ki se sedaj lahko sedaj težko umeva, kateri se večkrat ne umeva, ker ga ne preiščejo, samo ob sebi malenkost, in vendar zopet včasih zlat ključ za razvozlanje imenitnih vprašanj.“

¹⁾ Slovník, ali če hočete, „zbornik.“

In koliko takih vprašanj še čaka ravno pri nas Slovencih tolmačenja, pojasnila! Kaš n. pr. piše nekoč¹⁾: „Ime *Hart* ne znači drugega nego grad; kdo ne pozna mnogo krajev tega imena in se ne spominja, da je vsaki ‚Hart‘ na kakem griču, ali veliki gomili, ali pa da je še grad ali vsaj ruševina?“ Drugi del tega stavka se strinja z resnico, vendar mislim, da tolmačenje besede ni pravo. V Andreejevem atlantu (3. izdava) je pod naslovom „Abkürzungen und Erklärungen geograph. Namen“, stran 1. tretji razdelek beseda *ard* (keltisch), *hoch, Höhe*, kar me uči, da Nemci izvajajo besedo *Hart* iz keltiškega. Če pa še s tem primerjamo, kar piše P. Ladislav v tem listu (1892., str. 377: „21. Ratež“), zdi se mi, da niti Kaš niti Andree ne uči prav, pač pa P. Ladislav s svojo koreniko „rt“.

Jednakih rečij bi se našlo še več. Nemško besedo Klein - Glein, Gleinz, izvajajo iz keltiške besede *glen*: ali se ne dá iz slovanščine? Oni časi so minuli, ko je na Tirolskem rojeni štajerski zgodovinar dr. Muchar smel trditi (*Geschichte des Herzogthums Steiermark, I. Theil* [1844] st. 21), da je le etimologična igra, ako se lastna imena in krajepisni izrazi tolmačijo iz slovenščine in da tako početje le moti pravo zgodovino²⁾. Ko bi ta mož poznal najnovejša dela že omenjenega Zahna, gotovo bi se čudil svoji neosnovani trditvi. Pred kratkim še je bilo vse, kar se ni dalo iz nemške korenike izvajati, „keltiško“.

Etimologija in zgodovinski začetek krajepisnih imen sta preimenitna za preiskovalca zgodovine. Ravno iz krajevnega imena se dá večkrat raztolmačiti naseljevanje, v kaki zvezi je kraj z drugimi kraji, dá se raztolmačiti kulturna zgodovina. Iz takih imen nam odsvitajo posamezni zgodovinski prigodki, umeva se večkrat začetek družbinskih imen. Po imenih se dádo zasledovati nekdanji posestniki, meje posameznih občin, župnij in okrajev. Tako n. pr. se mi vedno dozdeva, da ime gore na meji med Srednjim in Zgornjim Štajerjem *Hochlantsch* kaže na to, da je že od nekdaj ločila kraja: Norik in Panonijo, kakor še sedaj loči Zgornji Štajer od Spodnjega, in po-

glavarstvi Bruck in Weiz; torej tudi ime *Lôč* od *ločiti, trennen*.

Dandanes se nahajajo mnogokrat krajevna — in tudi družbinska imena, katerih pomen nam je gola uganka. Le zgodovina nam jo reši. Druga taka imena so zginila iz zgodovine in — škoda je, ako bi se za vselej pozabila.

Ako se ozremo na sosednje kraje, kateri dandanes mejijo s Slovenci, nahajamo mnogo čisto pokvarjenih imen slovenskega pokolenja. Zahn trdi v svoji knjigi „Ortsnamenbuch der Steiermark im Mittelalter“ (Vorrede), da so na Zgornjem Štajerskem krajevna imena do tretjine, na (nemškem) Srednjem Štajerju do dveh tretjin slovenska. Zraven še opozarjam na prej omenjeni Kaš-ev spis v Celjski „Domovini“. Tudi taka imena nas Slovence zanimajo, ker nam kažejo, kje in v kakem primerju so tam stanovali naši predniki.

Ali zakaj vse to navajam? Ker bi rad sprožil svoje — ne! ne samo svoje, ampak kolikor sem se iz pogovorov prepričal, tudi drugih — misel o obliki nam Slovincem prepotrebne krajepisnega slovarja. Predlog moj je ta-le:

1. Naj se izberejo vsa imena mest, trgov, občin, krajev, gorá, hribov, dolin, dolinic in vodá, kakor se dandanes nahajajo v zemljepisjih in takozvanih „Ortsrepertorien“.

2. Naj se vsako ime zapiše tudi v vseh onih oblikah, katere so med ljudstvom v rabi.

3. Zbrala naj bi se tudi vsa taka domača ali družbinska imena, katera niso nastala iz krstnih imen posestnikovih in niso sama ob sebi umevna.

4. Dobro bi bilo zapisati tudi nejasna matična imena.

5. Vsa ta imena naj bi se etimologično, krajepisno in zgodovinsko preiskala in v omenjenem zmislu kratko raztolmačila. Marsikaj tega je sicer že obdelanega in nabranega, a ni še zbrano.

6. Pri vsakem imenu naj bi se navedle vse oblike, katere se nahajajo v zgodovini, v starih urbarjih, v starih listinah itd. V tem obziru naj bi bila vzgled Zahnova knjiga „Ortsnamenbuch der Steiermark im Mittelalter“ (Wien 1893), katera bi bila za Štajersko velik pripomoček; ravno tako Orožnove knjige, katere obdelujejo zgodovino labodske biskupije, in različne tiskane in samo v rokopisih shranjene kronike župnika M. Slekovca (posebno za kraje med Muro in Dravo, ker v ptujski, ljutomerski in sv. lenarški dekaniji ima že vsaka župnija svojo kroniko iz Slekovčevega peresa), Schmutza, Janischa itd., akoravno zadnji večkrat ni zanesljiv.

To delo naj odločneje kakor doslej v roko vzame „Slovenska Matica“. Sestavi naj odbor, kateri bi se delil v osrednji odbor, v krajepisni, zgodovinski in jezikoslovni pododbor, da bi se

¹⁾ Domovina 25. sušca 1895 (št. 9.)

²⁾ „Nach dem bestimmten und klaren Sinn der übereinstimmenden ältesten Geschichtsquellen muss man die undankbaren, die wahre Geschichte nur verwirrenden Zurück- und Ableitungen von Eigennamen und topographischen Benennungen in der Steiermark auf das Slovenische oder von dieser Sprache, als grundlose etymologische Spielereien bedauern.“ Jednako glej tam str. 15. opazka 2. pri izvajanju besede *Ptuj* (Pettau). Tam tudi trdi, da je *Brig* i. t. d. keltiška beseda, ki pomeni toliko kakor *Berggipfel, Hügelgipfel* etc. Tedaj je tudi slovenska beseda *breg* keltiška!?

po stroki delo razdelilo in, kolikor možno, jednotno zvrševalo.

Ta veliki odbor bi izdelal oklic za slovenske časnike in „Koledar družbe svetega Mohorja“ — na slovensko občinstvo, katero bi se gotovo z veseljem poprijelo nabiranja imen in bi je pošiljalo odboru. Nabiralci sami bi lahko večkrat raztolmačili posamezna imena, zapisali kratke zgodovinske podatke, narodne pripovedke, smešnice (tudi psovke — Spottnamen), katere so med ljudstvom i. t. d. Zraven

bi se izcrpavale knjige. Pisatelju teh vrst so nekateri že pravili, da bi z veseljem preskrbeli doneske k takemu delu. Odbor bi vse gradivo nabiral, jednotno klasificiral — abecedno — po deželah, po okrajih, bodi si tudi po političnih občinah ali župnijah itd., kakor bi se najbolje zdelo odboru.

Na ta način, mislim, bi sčasoma dobili Slovenci krajepisni slovník, ki bi ne bil samo prekoristen za različno rabo, posebno zgodovinarju, ampak tudi celemu narodu v čast.

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige družbe sv. Mohorja za l. 1896.

(Dalje.)

Slovenske večernice za pouk in kratek čas. 49. zvezek. 8°. Str. 143. Letošnje Večernice so založene z zabavno tvarino. „Vas Kot“ je povest, ki nam živo predočuje dobro in pametno, pa tudi neumno in slabo gospodarstvo. Povest se pomika po dobro izhojenem tiru, vendar je še dokaj mična. Kodrova povest „Zaklad“ pa nam opisuje kmete toliko neumne, da spada pač v predzgodovinsko slovstveno dōbo. Ako oporekajo drugi stanovi, kadar piše kdo nečastno o njih stanju, oporekati moramo tu v imenu slovenskih kmetov takim kmetiškim slikam. In kako nepraktična je vsa ta stvar! Dokaj drugačna je Klemenčičeva povest „Kako se je Klančnik z železnico sprl in zopet sprijaznil“. Tu je vsaj nekaj zdrave, zabavne in poučne vsebine. Vendar se spominjamo, da smo o takih junakih že brali. Svetilkov spis „Slovenci, govorimo čisto slovenščino“ naj bi naši ljudje čitali in zopet čitali. Vrl in zanimiv je J. Štruklja spis: „Kaj nas učijo národní pregovori o Bogu in človeku.“ Da, pisatelj umeva stvar, pa zna tudi pisati! „Grajski lovec“ je v pripovedovanju nekoliko neokreten, sicer pa ne napačen. „Zgodovinske povestice“ so dosti dobre za nameček. — Potemtakem smo še precej zadovoljni z letošnjimi „Večernicami“, a povemo odkrito, da si želimo za petdesetletnico „Večernic“ še boljših povestij.

L.

Koledar družbe sv. Mohorja za navadno leto 1897. 4°. Str. 128 + 80. — Letošnji koledar je v vsakem oziru jednak prejšnjim, po obliki in vsebini. Slovstvenega gradiva zabavnega in poučnega nam ponuja na 80. straneh. Ker vemo, da vsak Mohorjan najpreje in največkrat seže po koledarju, ne bomo natančno ocenjali vseh spisov. — „Kaj je v Rimu o božiču lepega“, črtica. Tukaj nam opisuje dr. Mihael Opeka s kratkimi a jedrnatimi besedami slovesnosti, šege in navade bo-

žičnega večera v večnem mestu Rimu. — Prav zanimivo in poučno so pisane povesti in slike: „Stričeva dedščina“ (J. Klemenčič), „Nevednost in sleparstvo“ (Peter Bohinjec), „Skrivnosti gospodinje Anke“ (Božidar Flegerič), „Spomin na staro mater“ (A. Koder). — „Pregled slovenske šmarnične književnosti“ (P. Bohinjec) nam pojasnjuje kratko slovstveno zgodovino šmarnic v slovenski obleki. — Črtica „Iz davnih dnij“ (sp. Ivan Šubič) nas seznanja s prebivalci v prazgodovinski dobi ljubljanskega barja ali močvirja. — Iz naravoslovja (prirodoslovja) nam podaje letos preprosto in umljivo pisano razpravo „o strelvodu“ (spisal Fr. Hauptman). — Vrh tega se nam kažejo tu v lepih življenjepisih odlični Slovenci, kakor Frančišek Kosar, pisatelj in rodoljub slovenski, major Andrej Komel pl. Sočebčan, Andrej Alijančič, dr. Valentin Nemeč in Gregor Somer. — V koledarju nahajamo tudi nekatere pripovedke, kakor „o cerkvi Matere Božje na Ptujski gori“ (spisal P. Gregorec) in tri slovanske pripovedke, katere še živé med preprostim narodom. — H koncu čitamo še „Razgled po katoliških misijonih“ (sp. dr. Ivan Križanič), „Desetletno delovanje šolske družbe sv. Cirila in Metoda“ (Anton Koblar), „Nekatere nerodnosti po kmetih“, „Slovenske posojilnice in hranilnice leta 1895“, „Gospodarske drobtinice ter skakalnice, uganke in zastavice v podobah.“ — Tudi pesništvo je zastopano s prekrasnimi umotvori. — Res obilno blaga se nahaja v koledarju, kateremu moramo priznati lepe vrline.

O. H. Š.

Slovanska knjižnica. Snop. 55, 56. *Kapitana hči, ruski spisal A. S. Puškin, poslov. Semen Semenovič. V Gorici 1896.* 8°. Str. 178. Cena 36 kr. — Mladega Grinjeva pošlje oče služiti v trdnjavo Orenburg. Spremlja ga zvesti stari sluga Saveljič, ki je komična figura v celi povesti. Ivan Karlovič, general orenburški, ga pošlje še naprej v trdnjavo Bjelogorsk, na mejo kirgiško-kajsaških step, da se nauči pod načelnštvom kapitana Mironova prave discipline. Ta ima 18 letno hčerko